

Historiska sägner om 1808-09 års krig

I samband med 200-årsjubileet efter 1808-09 års krig ville Svenska litteratursällskapet uppmärksamma att kriget även satt sitt spår i den folkliga muntliga traditionen. Detta gjordes genom den kommenterade materialutgåvan *Historiska sägner om 1808-09 års krig*¹, sammanställd av folkloristen Camilla Asplund Ingemark och historikern Johanna Wassholm. Centrala frågor i boken är vad människorna på landsbygden kring sekelskiftet 1900 ansåg att var det mest minnesvärda från 1808-09 års krig och varför, vilka händelser under kriget som uppfattades som mest betydelsefulla samt vilka aspekter av den egna historien man ville lyfta fram.

Boken inleds med ett kort, men intressant, kapitel om kriget och historiska föreställningar om Ryssland och ryssar. Wassholm skriver lättläsligt om krigsförloppet och om olika uppfattningar som funnits om ryssar i Finland och Europa och hon diskuterar även begrepp som ”rysshät” och ”nationella identiteter” för att slutligen behandla bruket av sägner som historiska källor och vilken nytta historiker kan ha av sägner.

Efter Wassholms artikel skriver Asplund Ingemark inledningsvis ett kapitel om historiska sägner innan hon ägnar den största delen av boken åt olika teman i sägnerna. I kapitlet om sägner skriver Asplund Ingemark först om sägnernas funktion i bondesamhället och hon poängterar att man inte kan få ögonvittnesskildringar av kriget genom sägnerna, eftersom ingen av de som berättade sägnerna för upptecknarna hade varit med i kriget. Däremot får man veta vad följande generationer tyckte att var viktigt att berätta om kriget och hur de förhöll sig till historien. Därefter beskriver Asplund Ingemark insamlingen av historiska sägner, om insamlare och samlingar av sägnerna och publiceringen av sägnerna i *Finlands Svenska Folkdiktning* och på vilket sätt de publicerade sägnerna ibland skiljer sig från det upptecknarna skrivit ner. Kapitlet ger en uttömmande beskrivning av vad sägner är samt ger en god grund för läsaren att stå på när hon eller han sedan kan ta del av olika sägnerna, även om beskrivningen av de olika insamlarna känns lång och till viss del onödig. Detta beror främst på att det berättas samma information om de olika insamlarna, vilket gör att texten blir uppräknande och enformig i det avsnittet. Mer variation i beskrivningen av insamlarna skulle ha gjort avsnittet lättare att läsa.

1 Asplund Ingemark, Camilla & Johanna Wassholm 2009. *Historiska sägner om 1808-09 års krig*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 236 s., ill.

De teman på sägner som behandlas i boken är ”Den enda utvägen: flykten till skog och mark”, ”Den onde ryssen: grymheter och övergrepp”, ”Motståndsviljans triumf: folkligt motstånd och gerillakrigföring”, ”Hunger: ett gemensamt bekymmer”, ”Ett liv i fångenskap: skjutsböndernas situation”, ”Krigsskådeplatsen som minne: slag och strider i närmiljön”, ”Svekfulla herrar och hjältemodiga män” samt ”Krigets vedermödor: livet i fält”. De olika temana presenteras i storleksordning med det största först och i början av varje tema finns en inledande text om temat och vad sägnerna berättar, vilka föreställningar som kommer fram i sägnerna. Därefter följer ett urval av sägner, som ofta valts för att de är representativa för en viss tanke inom temat. Asplund Ingemark har dessutom försökt få en så bred geografisk spridning som möjligt bland sägnerna så att det skall förekomma sägner från så många olika delar av Svenskfinland som möjligt. Huvuddelen av sägnerna är dock från Österbotten och Nyland, medan färre är från Åboland och Åland. Antalet sägner som representerar varje tema varierar mellan 9 och upp till 49 sägner. Jag önskar att det hade varit ett mindre urval av sägner. Till slut blir de ganska tunga att läsa, speciellt med tanke på att det mesta som tas upp i sägnerna hade behandlats i den inledande texten före varje tema. Ett flertal av sägnerna är dessutom väldigt lika varandra på så sätt att det i vissa fall finns med ett par sägner som behandlar samma händelse, men som på någon punkt skiljer sig från varandra. Med tanke på att det tidigare i boken sagts att det förekommer sägner som bara på någon punkt är olika varandra, och det dessutom getts exempel, tycker jag att det är onödigt att ta med flera olika varianter av samma sägen.

Med tanke på hur lättläst boken är och med tanke på att det ges en så grundlig beskrivning av vad sägner är skulle jag säga att boken är riktad till en intresserad allmänhet. Den mycket grundliga notapparaten gör också att mer insatta personer kan ha glädje av boken eller inspirera till

vidare läsning för den intresserade. De många fina bilderna ger också boken ett lyft.

Det jag saknar mest i boken är en analys av sägnerna. Frågorna som författarna ställer i boken anser jag inte att får något ordentligt svar, trots den avslutande analysen som enligt min mening är alldeles för kort. Den skulle gott ha kunnat förlängas för att ge mer stadga åt boken. En mer utförlig analys skulle dels på ett klart sätt belysa vad man kan få veta om tiden då sägnerna samlades in och på så sätt ge mer vikt åt sägnerna i boken, dels skulle en mer utförlig analys göra att boken skulle få ett mer enhetligt intryck. Nu känns det tyvärr som att alla delar i boken inte riktigt hänger ihop med varandra, och jag tror att en djupare analys skulle göra boken mer sammanhängande.

Detta problem hänger nära ihop med syftet för boken, som är att utge historiska sägner om 1808–09 års krig, med andra ord en materialutgåva. Detta lyckas Asplund Ingemark och Wassholm bra med. Frågan är om det är nödvändigt att ge ut en materialutgåva, med tanke på att flera av sägnerna redan är publicerade i *Finlands svenska folkdiktning II:2: Historiska sägner*, något som nämns flera gånger i *Historiska sägner om 1808–09 års krig*. Med tanke på att boken är tänkt som en materialutgåva blir även artiklarna innan teman i sägnerna onödigt långa. Det skulle vara fruktbart för boken om den inte skulle ha varit tänkt som i huvudsak en materialutgåva, utan om författarna skulle ha fått koncentrera sig på att besvara frågorna om vad landsbygdsbefolkningen kring år 1900 tyckte att var de viktigaste händelserna under 1808–09 års krig och varför och visa på detta med sägner. Jag är övertygad om att Asplund Ingemark och Wassholm skulle komma fram till intressanta analysresultat och bidra med ny forskning, samtidigt som det på så sätt skulle uppmärksammas att kriget 1808–09 satt spår i den muntliga traditionen på landsbygden.

Carolina Renman